

diversae substantiae esse quam Pater est, aut tantum esse Christum solum, ut ipse sit Pater, ipse sit Filius, ipse sit Spiritus sanctus: quicumque etiam sentire voluerunt hominem fuisse solum, non Deum factum hominem, aut ita Deum, ut in sua divinitate mutabilem, aut ita Deum ut non et hominem; a fide naufragaverunt, et de portu Ecclesiae projecti sunt, ne inquietudine sua nave secum positas frangerent. Quae res coëgit, ut etiam nos minimi, et quantum ad nos pertinet prorsus indigni, quantum autem ad illius misericordiam in aliquo dispensatorum eius numero constituti, non vobis taceamus, quod aut intelligatis mecumque gaudeatis; aut si intelligere nondum valetis, credendo securi in portu maneat.

²³³⁴ Dicam ergo, capiat qui potest, credat qui non potest: tamen dicam quod ait Dominus: *Fos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quemquam*, aut modo, aut secundum carnem. *Sed et si ego iudico, iudicium meum verum est.* Quare iudicium tuum verum est? *Quia solus non sum*, inquit, *sed ego et qui misit me Pater.* Quid ergo, Domine Iesu? Si solus esses, falsum esset iudicium tuum; et ideo verum iudicas quia solus non es, sed tu et qui te misit Pater? Quid responsurus sum? Ipse respondeat: *Verum est*, inquit, *iudicium meum.* Quare? *Quia solus non sum: sed ego et qui misit me Pater.* Si tecum est, quomodo te misit? Et te misit, et tecum est? Itane et missus non recessisti? Itane et ad nos venisti, et ibi mansisti? Quomodo istud creditur, quomodo capitur? Ad haec duo respondeo: Quomodo capitur, recte dicis: quomodo creditur non recte dicis. Imo ideo bene creditur, quia non cito capitur: nam si cito caperetur, non opus erat ut crederetur, quia videretur. Ideo credis, quia non capis; sed credendo fis

idoneus ut capias. Nam si non credis, numquam capies; quia minus idoneus remanebis. Fides ergo mundet te, ut intellectus impleat te. *Verum est*, inquit, *iudicium meum, quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater.* Ergo, Domine Deus noster Iesu Christe, missio tua incarnatio tua est. Sic video, sic intelligo: postremo sic credo, ne arrogantiae sit dicere, sic intelligo. Prorsus et hic est Dominus noster Iesus Christus; imo hic erat secundum carnem, modo hic est secundum divinitatem: et cum Pater erat, et a Patre non recesserat. Quod ergo dicitur missus venisse ad nos, incarnatio ipsius commendatur, quia Pater non est incarnatus.

²³³⁵ Nam Sabelliani dicti sunt quidam haeretici, qui vocantur et patripassiani, qui dicunt ipsum Patrem passum fuisse. Noli tu, catholice: si enim fueris patripassianus, non eris sanus. Ergo intellige missionem Filii nominatam incarnationem Filii: Patrem autem incarnatum esse non credas, sed a Filio incarnato Patrem recessisse non credas. Ille carnem portabat, ille cum Filio erat. Si in coelo Pater, in terra Filius, quomodo Pater cum Filio erat? Quia et Pater et Filius ubique erant: non enim in coelo sic est Deus, ut non sit in terra. Audi illum, qui volebat fugere iudicium Dei, et non inveniebat qua. *Quo abibo*, inquit, *a spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam? Si ascendero in coelum, tu ibi es.* De terra erat quaestio: audi quid sequitur: *Si descendero ad infernum, ades* (PSAL. CXXXVIII, 7, 8). Si ergo et in inferno dicitur quod adsit, quid rerum remanet ubi non sit? Vox enim Dei est apud Prophetam: *Coelum et terram ego impleo* (IEREM. XXIII, 24). Ubique ergo est, qui nullo clauditur loco. Noli ab illo averti, et tecum est. Si vis ad eum pervenire, noli piger esse amare: non enim pedi-

bus, sed affectibus curris. Uno loco manens venis, si credis et diligis. Ergo ubique est: si ubique est, quomodo cum Filio non est? Itane cum Filio non est, qui, si credis et tecum est?

²³³⁶ Unde ergo verum est iudicium eius, nisi quia verus est Filius? Hoc enim dixit: *Et si iudico, verum est iudicium meum; quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater.* Tamquam diceret, Verum est iudicium meum, quia Filius Dei sum. Unde probas quia Filius Dei es? *Quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater.* Erubescere, Sabelliane, audis Filium, audis Patrem. Pater, Pater est: Filius, Filius est. Non dixit, Ego sum Pater, et ego ipse sum Filius; sed *solus non sum*, inquit. Quare solus non es? Quia tecum est Pater. *Ego sum, et qui misit me Pater:* audis, *Ego sum et qui me misit.* Ne perdas personam, distingue personas. Distingue intelligentia, noli separare perfidia; ne iterum quasi fugiens Charybdim, in Scyllam incurras. Vorabat enim te gurgis impietatis Sabellianorum, ut diceret ipsum esse Patrem qui est Filius; modo didicisti: *Solus non sum, sed ego et qui misit me Pater.* Agnoscis quia Pater, Pater est; et Filius, Filius est. Bene agnoscis: sed noli dicere, Pater maior est, Filius minor est; noli dicere, Pater aurum est, Filius argentum est. Una substantia est, una divinitas, una coaeternitas, perfecta aequalitas, dissimilitudo nulla. Nam si tantummodo alterum crederis esse Christum, non cum qui Pater est, in aliquo tamen distantem secundum naturam esse putaveris; a Charybdi quidem evasisti, sed in Scyllaeis scopulis naufragasti. In medio naviga, utrumque periculosum latus evita. Pater, Pater est; Filius, Filius est. Iam dicis, Pater, Pater est; Filius, Filius est: bene periculum absorbentis gurgitis evasisti:

quid vis ire in alteram partem, ut dicas: Aliud est Pater, Filius aliud? Alius est, recte dicis: aliud non recte. Alius enim est Filius, quia non est ipse qui Pater; et alius Pater, quia non ipse qui Filius: non tamen aliud, sed hoc ipsum est et Pater et Filius. Quid est, hoc ipsum est? unus Deus est. Audisti, *quia non sum solus, sed ego et qui misit me Pater:* audi quomodo credas Patrem et Filium, audi ipsum Filium: *Ego et Pater unum sumus* (IOANN. X, 30). Non dixit: Pater ego sum; aut, ego et Pater unus est: sed cum dicit, *Ego et Pater unum sumus;* utrumque audi, et *unum et sumus*, et a Charybdi et a Scylla liberaberis. In duobus istis verbis quod dixit *unum*, liberat te ab Ario; quod dixit *sumus*, liberat te a Sabellio. Si *unum*, non ergo diversum; si *sumus*, ergo et Pater et Filius. *Sumus* enim non diceret de uno; sed et *unum* non diceret de diverso. Ergo ideo *verum est*, inquit, *iudicium meum*, breviter ut audias, quia Filius Dei sum. Sed sic tibi persuadeo, inquit, quia Filius Dei sum, ut intelligas quia tecum est Pater: non sic sum Filius ut ipsum deseruerim; non ita hic sum, ut cum ipso non sim; non ita ibi ille est, ut tecum non sit: formam servi accipi, sed formam Dei non amisi: *Solus ergo*, inquit, *non sum, sed ego et qui misit me Pater.*

²³³⁷ Dixerat de iudicio, de testimonio vult dicere. *In lege*, inquit, *vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui de me testimonium perhibeo, et testimonium perhibet de me qui misit me Pater* (IOANN. VIII, 17, 18). Exposuit illis et legem, si ingrati non essent. Magna enim quaestio est, fratres mei, et valde mihi videtur in mysterio res esse constituta, ubi Deus dixit: *In ore duorum vel trium testimonium stabit omne verbum* (DEUT. XIX, 15;

MATTH. XVIII, 16). Veritas quaeritur per duos testes? Ita plane, sic se habet humani generis consuetudo: sed tamen fieri potest ut et duo mentiantur. Susanna casta duobus falsis testibus urgebatur: numquid quia duo erant, ideo falsi testes non erant? De duobus dicimus aut de tribus? universus populus mentitus est contra Christum. Si ergo populus constans ex magna hominum multitudine falsus testis inventus est, quomodo accipiendum est: *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*: nisi quia hoc modo per mysterium Trinitas commendata est, in qua est perpetua stabilitas veritatis? Vis habere bonam causam? Habeto duos vel tres testes, Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Denique quando Susanna casta femina fidelisque coniux duobus falsis testibus urgebatur, Trinitas illi in conscientia atque in occulto suffragabatur: illa Trinitas de occulto unum testem Daniele excavit, et duos convicit. (DANIEL. XII, 36-62). Ergo quia *in lege vestra scriptum est, duorum hominum testimonium verum esse*, accipite nostrum testimonium, ne sentiatis iudicium. *Ego enim, inquit, non iudico quemquam*, sed *testimonium perhibeo de me*: differo iudicium, non differo testimonium.

²³³⁸ Eligamus nobis, fratres, contra linguas hominum, contra infirmas suspiciones generis humani Deum iudicem, Deum testem. Non enim dedignatur testis esse qui iudex est, aut promovetur cum fit iudex, quoniam qui testis est, ipse iudex erit. Quare ipse testis? Quia non quaerit alium unde cognoscat qui sis. Quare ipse iudex? Quia ipse habet potestatem mortificandi et vivificandi, damnandi et absolvendi, in gehennas praecipitandi et in caelos levandi, diabolo coniungendi et cum angelis coronandi. Cum ergo ipse habeat hanc

potestatem, iudex est. Quia vero ut te cognoscat non quaerit alium testem; qui tunc iudicabit te, modo videt te; non est unde illum fallas, cum coeperit iudicare. Non enim adhibes tibi aliquos falsos testes, qui iudicem illum possint circumvenire, quando te coeperit iudicare. Deus hoc tibi dicit: Quando contemnebas, ego videbam; et quando non credebas, sententiam meam non frustrabam: differebam, non auferebam. Noluit audire quod praecepi, senties quod praedixi. Si autem audias quae praecepi, non mala senties quae praedixi, sed bona percipies quae promisi.

Ne aliquem sane moveat quod ait: ²³³⁹ *Verum est iudicium meum, quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater*: cum alibi dixerit: *Pater non iudicat quemquam sed omne iudicium dedit Filio*. (IOANN. V, 22). Iam in eisdem verbis Evangelii disputavimus et nunc admonemus, non hoc ideo dictum, quia Pater non erit cum Filio iudicante; sed quoniam bonis et malis in iudicio solus Filius apparebit in ea forma, in qua passus est et resurrexit, et ascendit in coelum. Discipulis quippe tunc conspicientibus ascendentem vox angelica sonuit: *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum* (ACT. 1, 11): id est, in forma hominis in qua iudicatus est iudicabit, ut etiam illud propheticum impleatur: *Videbant in quem pupugerunt* (ZACH. XII, 10). Cum vero euntibus iustus in vitam aeternam, videbimus eum sicuti est; non erit illud iudicium vivorum et mortuorum, sed praemium tantummodo vivorum.

Item ne moveat quod ait: ²³⁴⁰ *In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est*, et ideo quisquam existimet non fuisse illam legem Dei, quia non dictum est, In lege Dei: sciat ita dictum esse *In lege vestra*, tam-

quam diceret, in lege, quae vobis est data; a quo nisi a Deo? Sicut dicimus: *Panem nostrum quotidianum*; et tamen dicimus: *Da nobis hodie* (MATTH. VI, 11).

²³⁴¹ Quod in sancto Evangelio breviter dicitur, non breviter oportet exponi, ut quod auditur, intelligatur. Verba enim Domini pauca, sed magna sunt; non numero aestimanda, sed pondere; nec ideo contemnenda, quia pauca; sed ideo quaerenda, quia magna. Qui adfueritis hesterno die, audistis, ut potuimus disputationem ex eo, quod ait Dominus: *Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quemquam. Sed et si iudico ego, iudicium meum verum est; quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater*. In lege vestra scriptum est, quod duorum hominum testimonium verum est. *Ego sum qui testimonium perhibeo de me, et testimonium perhibet de me qui misit me Pater* (IOANN. VIII, 15-18). Ex his verbis hesterno, ut dixi, die redditus est sermo auribus et mentibus vestris. Haec cum Dominus dixisset, illi qui audierunt, vos secundum carnem iudicatis, manifestaverunt quod audierunt. Responderrunt enim Domino loquenti de Deo Patre suo, et dixerunt: *Ubi est Pater tuus?* Patrem Christi carnaliter acceperunt, quia verba Christi secundum carnem iudicaverunt. Erat autem qui loquebatur in aperto caro, in occulto Verbum: homo manifestus, Deus occultus. Videbant indumentum, et contemnebant indutum: contemnebant, quia nesciebant; nesciebant, quia non videbant; non videbant, quia caeci erant; caeci erant, quia non credebant.

²³⁴² Videamus ergo et ad haec Dominus quid responderit. *Ubi est*, inquit, *Pater tuus?* Audivimus enim te dicere: *Solus non sum, sed ego et qui misit me Pater*: nos solum te videmus, Patrem tuum tecum non videmus: quomodo te

dicis solum non esse, sed cum Patre tuo esse? aut ostende nobis tecum esse Patrem tuum. Et Dominus: Numquid me videtis, ut Patrem ostendam vobis? Hoc enim sequitur, hoc suis verbis ipse respondit, quorum verborum expositionem nos ante praemisimus. Videte enim quid dixerit: *Neque me scitis, neque Patrem meum*. *Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis*. Dicitis ergo, *ubi est Pater tuus?* quasi iam me sciat; quasi totum hoc sim quod videtis. Ergo quia me non nostis, ideo vobis Patrem meum non ostendo. Me quippe hominem putatis, ideo Patrem meum hominem quaeritis, quia secundum carnem iudicatis. Quia vero secundum quod videtis aliud sum, et aliud secundum quod non videtis; Patrem autem meum loquor occultus occultum; prius est ut me noveritis, tunc et Patrem meum scietis.

²³⁴³ *Si enim me sciretis, et Patrem meum forsitan sciretis*. Ille qui omnia scit, quando dicit *forsitan*, non dubitat, sed increpat. Attende enim quomodo increpative dicatur ipsum *forsitan*, quod videtur esse verbum dubitationis. Sed dubitationis verbum est quando dicitur ab homine, ideo dubitante quia nesciente: cum vero dicitur a Deo verbum dubitationis, cum Deum nihil utique lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur divinitas. Homines enim de his rebus, quas certas habent, aliquando increpative dubitant, id est, verbum dubitationis ponunt, cum corde non dubitent: velut si indignis servo tuo et dicas, Contemnis me; considera, forsitan dominus tuus sum. Hinc et Apostolus ad quosdam contemptores suos loquens ait: *Puto autem, et ego Spiritum Dei habeo* (I COR. VII, 40). Qui dicit *puto*, dubitare videtur: sed ille increpabat, non dubitabat. Et ipse Dominus Christus

alio loco increpans infidelitatem futuram generis humani, cum venerit, inquit, *Filius hominis, putas inveniet fidem in terra?* (LUC. XVII, 8).

²³⁴⁴ Iam quantum existimo, intellexistis quomodo sit positum forsitan: ne quis verborum appensor et syllabarum examinador, veluti latine loqui sciens, reprehendat verbum quod dixit Dei Verbum; et reprehendendo Dei Verbum, non eloquens, sed mutus remaneat. Quis enim loquitur sic, quomodo loquitur Verbum quod erat in principio apud Deum? Noli verba ista considerare, et ex his verbis assuetis illud Verbum metiri velle quod Deus est. Audis enim Verbum et contemnis; autē Deum et time: *In principio erat Verbum* (IOANN. I, 1). Tu revocas ad usum sermocinationis tuae, et dicis apud te: Quid est verbum? quid magnum est verbum? sonat et transit; verberato aëre aurem percutit, postea non erit. Audi adhuc: *Verbum erat apud Deum*: manebat, non sonando transibat. Adhuc forte contemnis? *Deus erat Verbum*. Apud te ipsum, o homo, cum est in corde tuo verbum, aliud est quam sonus; sed verbum quod est apud te, ut transeat ad me, sonum quasi vehiculum quaerit. Assumit ergo sonum, imponit se quodammodo in vehiculum, transcurrit aërem, venit ad me, nec recedit a te. Sonus autem ut veniret ad me, recessit a te, nec persistit apud me. Verbum ergo, quod erat in corde tuo, numquid sono praetereunte praeteriit? Quod cogitabas dixisti; et ut ad me perveniret quod apud te latebat, syllabas sonuisti: sonus syllabarum perduxit ad aurem meam cogitationem tuam; per aurem meam descendit in cor meum cogitatio tua, sonus medius transvolavit: verbum vero illud, quod assumpsit sonum, antequam sonares, erat apud te; quia

sonuisti, est apud me, et non recessit a te. Hoc attende, quisquis es examinador sonorum. Verbum Dei contemnis, qui verbum hominis non comprehendis!

Scit ergo omnia per quem facta sunt omnia, et tamen dubitandum increpat: *Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis*. Increpat infideles. Nam talem sententiam dixit discipulis: sed ibi non est verbum dubitationis, quia non fuit causa increpandae infidelitatis. Nam quod modo dixit Iudaeis: *Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis*: dixit et discipulis, quando eum Philippus interrogavit, imo postulavit et ait: *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis* (IOANN. XIV, 8); quasi diceret: Et ipsi te iam novimus, apparuisti nobis, vidimus te, dignatus es eligere nos, secuti sumus te, mirabilia tua vidimus, verba salutis audivimus, praecepta suscepimus, promissa speramus; multum nobis conferre praesentia tua ipse dignatus es: sed tamen cum te noverimus, quia Patrem nondum novimus, inflammamur desiderio illius videndi quem nondum novimus: ac per hoc quia te novimus, sed non nobis sufficit, donec et Patrem noverimus; ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. Et Dominus, ut scirent non se nosse quod se putabant iam nosse: *Tanto tempore vobiscum sum, et me nescitis? Philippe, qui me vidit, vidit et Patrem*. Numquid habet ista sententia verbum dubitationis? numquid dixit: Qui me vidit, forsitan vidit et Patrem? Quare? Quia fidelis audiebat, non fidei persecutor: ideo non erat Dominus increpator, sed doctor. *Qui me vidit, vidit et Patrem*: et hic: *Si me sciretis, et Patrem meum sciretis*: tollamus verbum, quo notata est infidelitas audientium, et ipsa sententia est. Iam hesterno die commendavimus ²³⁴⁵ Charitatis vestrae, et diximus sententias

Ioannis evangelistae, quibus nobis narrat quod a Domino didicit, nec discutendas fuisse si fieri posset, nisi haereticorum commenta compellerent. Brevis ergo hesterno die insinuavimus Charitatis vestrae esse haereticos qui vocantur patripassiani vel a suo auctore Sabelliani: hi dicunt ipsum esse Patrem qui est Filius; nomina diversa, unam vero esse personam. Cum vult, Pater est, inquit; cum vult, Filius: tamen unus est. Item sunt alii haeretici, qui vocantur Ariani. Confitentur quidem unicum Patris Filium Dominum nostrum Iesum Christum, illum Patrem Filii, istum Filium Patris; eum qui Pater est, non esse Filium; eum qui Filius est non esse Patrem: confitentur generationem, sed negant aequalitatem. Nos, id est, catholica fides, veniens de doctrina apostolorum, plantata in nobis, per seriem successionis accepta, sana ad posteros transmittenda, inter utroque, id est, inter utrumque errorem tenuit veritatem. In errore sabellianorum unus est solus, ipse est Pater qui Filius: in errore arianorum, alius est quidem Pater, alius Filius: sed ipse Filius non solum alius, sed etiam aliud est; tu in medio quid? Exclusisti sabellianum, exclude et arianum. Pater, Pater est; Filius, Filius est; alius, non aliud; quia ego et Pater, inquit, *unum sumus* (IOANN. X, 30), sicut etiam hesterno die, quantum potui, commendavi. Cum audit, *sumus*, abscedat confusus sabellianus; cum audit *unum*, abscedat confusus arianus: gubernet catholicus inter utrumque fidei suae navigium, quoniam cavendum est in utroque naufragium. Dic ergo tu, quod dicit Evangelium: *Ego et Pater unum sumus*. Non ergo diversum, quia *unum*; non unus, quia *sumus*.

²³⁴⁷ Paulo ante dixit: *Iudicium meum ve-*

rum est, quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater (IOANN. VIII, 16); tamquam diceret: Ideo iudicium meum est verum, quia Filius Dei sum, quia verum loquor, quia ipsa veritas ego sum. Isti carnaliter intelligentes dixerunt: *Ubi est Pater tuus?* (Ibid. 19). Modo audi ariane: *Neque me scitis, neque Patrem meum*; quia *si me sciretis et Patrem meum sciretis*. Quid est, *si me sciretis et Patrem meum sciretis*, nisi *ego et Pater unum sumus*? Quando vides aliquem alicui similem (intendat Charitas vestra, quotidiana locutio est, non sit vobis arduum, quod esse advertitis usitatum); quando ergo vides aliquem alicui similem, et nosti tu cui similis est, admirans dicis: Quomodo iste homo similis est illi homini! Hoc non diceres, nisi duo essent. Ille ille, qui eum ignorat, cui tu istum similem dicis, itane, inquit, similis est? Et tu ad eum: Quid enim, tu illum non nosti? At ille, non novi, inquit. Iam tu, ut illum quem nescit, ei notum facias ex praesente quem cernit, respondes et dicis: Hunc vidisti, illum vidisti. Non utique quia hoc dixisti, unum esse asseverasti et duos negasti: sed propter similitudinem tale dedisti responsum. Istum nosti et illum nosti; valde enim similis est, et nihil distat omnino. Hinc et Dominus, *Si me, inquit, sciretis, et Patrem meum sciretis*, non quia Pater est Filius, sed quia Patri similis Filius. Erubescat arianus. Gratias Domino, quia et ipse arianus recessit ab errore sabelliano et non est patripassianus: non dicit ipsum Patrem indutum carne venisse ad homines, ipsum esse passum, ipsum resurrexisse, et quodammodo ad se ascendisse; hoc non dicit: agnoscit mecum Patrem, Patrem esse; et Filium, Filium esse. Sed, o frater, evasisti illud naufragium, quare tendis in

alterum? Pater, Pater est; Filius, Filius est; quare dicis dissimile? quare diversum? quare aliam substantiam? Si dissimilis esset, numquid diceret discipulis suis: *Qui me vidit, vidit Patrem?* numquid diceret Iudaeis: *Si me sciretis, et Patrem meum sciretis?* Unde hoc verum esset, nisi et illud verum: *Ego et Pater unum sumus?*

2348 *Haec verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo* (IOANN. VIII, 20): magna fiducia, sine timore. Non enim pateretur quod nollet, qui nec nasceretur si nollet. Denique quid sequitur? *Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius.* Hoc item nonnulli cum audiunt, sub fato fuisse Dominum Christum credunt, et dicunt: Ecce Christus habebat fatum. O si cor tuum non esset fatuum, non crederes fatum! Si fatum, sicut nonnulli intellexerunt, a fando dictum est, id est a loquendo; Verbum Dei quomodo habet fatum, quando in ipso Verbo omnia sunt quae condita sunt? Non enim aliquid Deus constituit, quod ante nescivit: in Verbo ipsius erat quod factum est. Mundus factus est, et factus est et ibi erat. Quomodo et factus est et ibi erat? Quia domus, quam aedificat structor, prius in arte erat; et ibi melius erat, sine vetustate, sine ruina: tamen ut ostendat artem, fabricat domum; et processit quodammodo domus ex domo; et si domus ruat, ars manet. Ita apud Dei Verbum erant omnia quae condita sunt; quia *omnia in sapientia fecit Deus* (PSAL. CIII, 24), et cuncta nota fecit: non enim quia fecit didicit, sed quia noverat fecit. Nobis quia facta sunt, nota sunt: illi nisi nota essent, facta non essent. Praecessit ergo Verbum. Et quid ante Verbum Dei? nihil omnino. Nam si esset aliquid ante, non dictum esset, *In principio erat Verbum*

(IOANN. I, 1); sed, *In principio factum est Verbum.* Denique de mundo quid ait Moyses? *In principio fecit Deus coelum et terram* (GEN. I, 1). Fecit quod non erat: si ergo fecit quod non erat, ante quid erat? In principio erat Verbum. Et unde coelum et terra? Omnia per ipsum facta sunt. Tu ergo ponis Christum sub fato? Ubi sunt fata? In coelo, inquis, in ordine et conversionibus siderum. Quomodo ergo fatum habet, per quem factum est coelum et sidera; cum tua voluntas, si recte sapias, transcendat et sidera? An quia nostri Christi carnem fuisse sub coelo, ideo putas et potestatem Christi subditam coelo?

Audi stulte: *Nondum venerat hora eius,* 2349 non qua cogere mori, sed qua dignaretur occidi. Noverat enim ipse quando deberet mori: intendit omnia quae praedicta sunt de illo, et expectabat finire omnia quae praedicta sunt ante eius passionem futura; ut cum impleta essent, tunc veniret et passio dispositionis ordine, non fatali necessitate. Denique audite, ut probetis: inter cetera, quae de illo prophetata sunt, scriptum est etiam: *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto* (PSAL. LXVIII, 22). Quomodo facta sint, in Evangelio novimus. Prius dederunt fel; accepit, gustavit et despuit: postea in cruce pendens, ut omnia praedicta complerentur, ait: *Sitio.* Acceperunt spongiam aceto plenam, in arundine ligaverunt, et admoventur pendenti; accepit ille et ait: *Perfectum est* (IOANN. XIX, 28-30). Quid est, *Perfectum est?* Impleta sunt omnia, quae ante passionem meam fuerant prophetata: ergo adhuc quid hic facio? Denique posteaquam dixit *Perfectum est*, inclinatio capite tradidit spiritum. Numquid illi latrones iuxta confixi, quando voluerunt, exspiraverunt? Tenebantur vineulis carnis,

quia non erant creatores carnis: clavis confixi diu cruciabantur, quia infirmitati non dominabantur. Dominus autem quando voluit, carnem in utero virginali accepit; quando voluit, ad homines processit; quamdiu voluit, inter homines vixit; quando voluit, a carne discessit: hoc est potestatis, non necessitatis. Hanc ergo horam ille expectabat, non fatalem, sed opportunam et voluntariam: ut prius omnia complerentur, quae ante passionem ipsius compleri oportebat. Nam quomodo sub fato necessitate positus erat, qui alio loco dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam: nemo tollit eam a me, sed ego ipse pono eam a me, et iterum sumo eam* (IOANN. X, 18). Ostendit hanc potestatem, quando cum Iudaei quaerebant: *Quem quaeritis?* inquit. Et illi, *Iesum.* Et ille: *Ego sum.* Qua voce audita, *reclinerunt retro et ceciderunt* (Ibid. XVIII, 4 ss.).

2350 Dicit aliquis, Si haec in illo potestas erat, quare cum Iudaei insultarent pendenti et dicerent: *Si Filius Dei est, descendat de cruce* (MATTH. XXVII, 40), non descendit, ut eis suam potestatem descendendo monstraret? Quia patientiam docebat, ideo potentiam differebat. Si enim quasi commotus ad eorum verba descenderet, victus conviciorum dolore putaretur. Prorsus non descendit, fixus permansit, quando vellet abscessurus. Nam quid ei magnum fuit de cruce descendere, qui potuit de sepulcro resurgere? Intelligamus ergo nos, quibus hoc ministratum est, potentiam Domini nostri Iesu Christi occultam tunc, manifestam futuram in iudicio; de quo dictum est: *Deus manifestus venit, Deus noster et non silebit* (PSAL. XLIX, 3). Quid est, *manifestus venit?* Quia venit occultus, venit manifestus Deus noster, hoc est Christus. Et non silebit, quid

est, *non silebit?* quia primo siluit. Ubi siluit? quando iudicatus est, ut etiam hoc impleteret, quod et Propheta praedixerat: *Sicut ovis ad immolandum ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum* (IS. LIII, 7). Si ergo pati nollet, non pateretur; si non pateretur, sanguis ille non fundederetur; si sanguis ille non fundederetur, mundus non redimeretur. Agamus itaque gratias et potestati divinitatis et miserationi infirmitatis eius: et de occulta potentia, quam Iudaei non noverant, unde illis modo dictum est, *Neque me nostis, neque Patrem meum* (IOANN. VIII, 19); et de carne suscepta, quam Iudaei noverant et cuius patriam sciebant; unde illis alio loco dixit: *Et me nostis, et unde simi nostis* (Ibid. VII, 28). Utrumque noverimus in Christo; et unde aequalis est Patri, et unde illo maior est Pater. Illud Verbum est, illud caro; illud Deus est, illud homo: sed unus est Christus Deus et homo.

Varia de Passione Christi.

(EX S. BERNARDINO SENESI, VOL. II, SERM. 56).

2351 SECUNDO Christi crux est tanquam commune meritum, et communis thesaurus, scilicet, tam Angelis gloriosis, quam hominibus glorificandis: nam omnes thesauros divinae sapientiae, meritorum et gratiarum Angelicae et humanae communi-candos naturae amorosus Iesus collocavit in cruce; quod denotatur in sanguine Agni qui est thesaurus quacunque pugna, scilicet, et conatu a nobis, sicut et ab Angelis acquirendus, ut cum eis gloriam consequamur aeternam. De hoc autem Agno Apoc. XIII, dicitur, quod: *Agnus occisus est, ab origine mundi.* Quod quidem ideo dictum est: Primo, quia Passio Christi, et mors in desiderio, sicut ex praecedentibus patuit, valebat ad meritum et gloriam sempiternam Angelorum; secundo, quia ab ipso initio mundi post lapsum primi hominis pro nobis redimendis ordinatus est mori; tertio, quia ab origine mundi per Sanctos eius mors coepit figuris et mysteriis praenunciari, ut quasi in talibus figuris occisus sit. Insuper, quia ab ipso initio coepit in suis membris occidi, sicut patet

in Abel a Cain fratre suo occiso; proinde Matth. xiii, dicitur mystice: *Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo abscondit, et prae gaudio illius cadit, et vendit omnia, quae habet, et emit agrum illum.* Hoc quidem *colorem regum* est meritum sanctissimae Crucis, quae omnes tam Angelos, quam homines in coelo regnare facit; quae ideo thesauro comparatur, quia omnibus glorificandis abundantior est: hunc thesaurum qui reperit, scilicet, laborando in agro virtuosae atque moralis vitae, aut poenitentiae satietate, abscondit, scilicet, in corde suo tamquam fasciculum myrrhae, et *prae gaudio illius cadit et vendit*, scilicet, si sapit, postponit universa quae habet temporaliter, et *emit agrum illum*, ut possidere valeat meritum, id est, thesaurum Crucis: unde Ioann. 1 dicitur: *De plantatione eius omnes accipimus*, scilicet, tam Angeli iam beati, quam homines beatificandi, et ad Col. 1 dicitur: *In ipso, scilicet, Christo, complacuit omnem plantationem inhabitare, et per eum reconciliari omnia in ipsum pacificus per sanguinem Crucis eius, sive quae in terris, sive quae in caelis sunt.* Ecce thesaurus crucis tam Angelis, quam hominibus communis atque communicatus. Et iterum ad Ephes. 1 dicitur: *Ipsa summo lapide angulari Christo Iesu: in quo omnis aedificatio, scilicet, tam Angelica, quam humana, crescit, scilicet, in hominibus, in templum sanctum in Domino: in quo et vos coedificamini, scilicet, simul cum beatis Angelis aedificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto.* Proinde Chrysostom. in sermone de Passione Domini ait: *Voluit Dominus pati sub coelo, non in templo Iudaico, ne putares pro illa tantum plebe oblatum; et ideo foras civitatem, foras muros, ut scias sacrificium esse commune, quod totius terrae est oblatio, quod communis est purificatio.*

2352 Tertium quidem crux ipsi est tamquam commune gaudium, scilicet, Angelorum et hominum. Et de hoc ait Ioann. in Apocalypsis, ubi supra: *Et audivi vocem magnam de coelo, dicentem: Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Dei nostri; et potestas Christi eius:* haec Angelorum vox clamor est: congratulationis et exultationis interioris quo beati Angeli congaudebant gloriae Dei et Christi sui pati, et etiam humanae salvationi; unde non solum de proprio bono quod tunc consecuti sunt gaudebant et gratias agebant; verum etiam de humana salute sanguinis Christi merito, et suo ministerio obtinenda; propterea dicunt: *Nunc facta est salus*, scilicet, quantum ad declinationem a malo, et virtus, quantum ad operationem boni, et regnum, quantum ad spiritus libertatem qua liberare, et absque ulla contradictione obediat summo

Deo: haec ille superbiens Angelus ex natura volebat habere, et gratiam per quam Deus rationali creaturae obtulit gloriam contenebat, et quantum valuit, electam illam multitudinem Angelorum qui se oblatae gratiae gratos reddebant, conatus est impedire sicut in praefato praecedenti dictum est.

2353 Non enim est verisimile, electos Angelos absque probatione tantum accepisse praemium, quam nec homines qui inferiores sunt sine probatione possint glorificari. Huius enim salutis cuius Deus est auctor, Agnus Dei Christus est mediator; et ideo subdit: *Et potestas Christi eius.* Sicut enim Christus secundum divinitatem habet dominium, et potestatem universalis praemii; sic secundum humanitatem qua in cruce passus est, et meritum acquisivit, habet potestatem universalis meriti. Non enim Angelica, nec humana merita aliquod pondus aequalitatis iustitiae habere possunt ad illud praemium infinitum quod est Deus, nisi fulciantur merito Iesu Christi; quod quidem scit rationem meriti habet ratione humanitatis assumptae et crucis; sic rationem infiniti habet ratione conunctae divinitatis, haec per hoc secundum iustitiae aequalitatem infinito praemio correspondet infinito meritum, infinito merito solvit infinitum praemium; huius ergo meriti crucis Christi potestate, primum inter Angelos, sicut dictum est electi revelati Angeli intraverunt ad gloriam divinae fructiois; et invisentes Angeli praeciati sunt in chaos aeternae damnationis, atque ex tunc praevalere coepit meritum crucis Christi per fidem quae in ipsum erat, cui humiliter se subiecerunt electi Angeli secundam formam voluntatis Dei, et hoc quidem ex dictamine sapientiae Dei processit; ut sicut inferiores creaturas per superiores ad suam participationem Deus exaltat: sic superiores creaturas per inferiores ad sui veram cognitionem humiliat. Nonne Deus sic humiliat humanam creaturam, ut se inanimatis creaturis subiaciat ad salutem in perceptione sacramentorum, et in ceteris aliis necessitatibus suis, non solum in spiritualibus, sed etiam in corporalibus? unde ad Rom. vii dicitur: *Vanitati creatura subiecta est non volens*, scilicet, propria voluntate, sed propter eum, scilicet, Deum, qui subieci eum in spe. Oportuit ergo etiam sublimes Angelos per inferiorem creaturam quae est humanitas, crudeli ad humiliandum se sub potenti manu Dei.

2354 Quod si aliquis obiecit, quomodo meritum crucis Christi tunc Angelis valebat, quam Christus nondum meruerat? dicat mihi et ipse quomodo valebat illis hominibus, qui ante adventum suum crederant in adventum eius, quod Ecclesia sancta vere, et fideliter asserit, et ex hoc intelligit quo-

modo electis Angelis meritum passionis valebat. Haec quidem salutem quam merito crucis Christi Angeli electi, aut Sancti adepti sunt, iam deinceps ministeriis suis hominibus sibi obedientibus ex eorum charitate procurant, ut meritum crucis eius commune sit gaudium electorum tam hominum, quam etiam Angelorum: unde ad Hebr. 1 cap. Apoc., ait: *Omnes administratorii spiritus sunt, in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis.* In omnium praedictorum mysterium contemplare, quod de duobus lignis, uno recto, et alio transversali crucis compaginatur figura: quia duae sunt solae gratificandae naturae, Angelica, scilicet, et humana: unde III Reg. xvii in mysterium dixit illa bona vidua ad Eliam: *En colligo duo ligna.*

2355 Vidua illa rationalis natura est, quae in Angelis suo viduata marito, et in hominibus infecta peccato, virilitatis complementum debitum non habebat. Colliguntur enim duo ligna, quia in cruce per omnium consummatorem Iesum angelica ruina perficitur, et humana captivitas liberatur. Et in duobus lignis crucem compaginantibus utraque figurari potest natura; ideo illud lignum quod recta sublimitate ad coelum erectum est naturam Anglicam praefigurat, quae quidem in retitudine stans officiosissima devotione, et plenaria voluntate divinae sublimitati adhaesit. Illud vero quod transversum est, humanam naturam signat, quae transversa, immo ut verius dicam, eversa status sui perdidit aequitatem. Intuere ergo cum quanto sacramento ista duo ligna iunguntur. In utroque enim ligno scissio fit et concavato quaedam, et ex occasione vulnere unitio, et iunctura componitur: supercoelestes enim spiritus non veremur dicere, quod vulnus acceperunt, quia teste Iob iv: *Deus in Angelis suis reperit pravitatelem;* nec quidem contemnenda plaga, quam cum rescari oportet: quia non restituito sociali numero, numerositas cadens facta videretur in vanum. Inferior vero natura miserissimi hominis a planta pedis usque ad verticem capitis ita venenifera fermentatione infecta est, ut tota scaturiens suae putredinis veribus nesciat unde veniat, aut quo vadat; utroque igitur spiritum utrisque vulnerebus non mediocriter hiantibus facta est inaturalis impressio; quae Christo iungente ita resarcita est, ut nihil vulnerificum videatur inesse.

2356 Iesus ergo in utrisque confusus, illos quidem reintegrans numero, hos vero expurgans peccato, utroque cordis sui cavilla calidius necit, et corpus proprium iuncturis opponit, ne, scilicet, valeat resillire. Crux ergo iungit coelum et terram, et plene pacificat naturam Anglicam, et humanam.

2357 Ex quo patet, quod benedicta crux est firmissi-

mum, et indissolubile glutinum quo glutinatur rationalis natura Angelica, scilicet, et humana, ut ex utrisque illa civitas compleatur cuius est participatio in idipsum.

2358 Quarto crux Christi est tamquam commune exemplum, et speculum, scilicet, hominibus, et Angelis sanctis; nam ipsa est vita, per quam Christus pervenit ad summa coelorum: et hoc exemplum omnibus desiderantibus coelum ascendere delinquit: unde Luc. cap. xxiv dicitur: *Oportuit Christum pati, et sic intrare in gloriam suam:* et II Tim. ii: *Si Christo commortui sumus, et convivemus:* unde Augustin. in libro 83 quaestionum, ait: *Sapientia Dei hominem ad exemplum quo recte viveremus suscepit.* Pertinet autem ad rectam vitam ea quae non sunt metienda non meture. Sunt autem aliqui homines qui quamvis mortem non timeant, [genus tamen aliquod mortis reiciunt: unde nullum genus mortis] recte viventi homini metendum esse in eis visus hominis cruce ostendendum fuit; nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilius, et formidabilissimum. Merito ergo I Petri 1 dicitur: *Christus pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum ut sequamur vestigia eius.*

2359 Nec quoque Angeli sancti hoc Christi exemplum dignati sunt; nam licet immortales a Deo creati essent, adimplevit tamen in eis vis dilectionis, quod non habebat natura creationis. Tanta enim vis divinae dilectionis in mentibus eorum crevit, seu fuit, ut pro gloria eius mori libentissime voluissent, si eis possibile extitisset. Dilectio ergo, quae in hominibus facit de necessitate virtutem, fecit in Angelis de virtute quandam necessitatem; quod bene Ioann. in Apoc. cap. xii notat, quum de Angelis ait: *Non dilexerunt animas suas usque ad mortem, id est, sic Deum cordialiter dilexerunt, ut sibi necessariae aestimarent propriae vitae non parere, divinae dilectionis fervore, si divinae voluntatis beneplacitum extitisset; quod quidem Deus acceptavit ab eis, tamquam si illud opere complevissem.* Ex quo patet quod creaturae rationali exemplum relinquunt, ut sicut immortalis Deus, Dei, scilicet, Filii pro reconciliatione creaturae rationalis, mortis fieri, et mori dignatus est; sic rationalis creatura, si reconciliatori suo grata esse desiderat, esse parata omnino debet pro ipso mori, si esset voluntas eius 1.

1 Quae de merito passionis Christi respectu honorum Angelorum hucusque dixit S. Bernardinus, mitigatum sensum requirit et ex variis restrictivis clausulis habent. De qua re multa discurrunt insignes theologi et ecclesiastici scriptores, ex quibus Alapide in Matth. xviii, 12 ait: «Angeli sunt oves Filii hominis: 1º materialiter, quia sunt